

O'ZBEK FARMATSEVTLARINING BUGUNGI KUNDAGI YUTUQLARI

Iskandarov Nurmamat Samandarovich

Mustaqil izlanuvchi

Annotatsiya: Ushbu maqolada O'zbekiston Respublikasi farmatsevtika sohasining 2024-2025-yillardagi asosiy yutuqlari, rivojlanish yo'nalishlari va istiqbollari tahlil qilinadi asosan O'zbekiston Hindiston hamkorliklari keng yoritilgan bo'ladi. Mamlakatning farmatsevtika sanoatida amalga oshirilayotgan tizimli islohotlar, xalqaro standartlarga muvofiq ishlab chiqarish quvvatlarining kengaytirilishi, eksport salohiyatining oshirilishi hamda innovatsion texnologiyalarning joriy etilishi keng olib borilmoqda. Farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish hajmining yillik o'sish dinamikasi, investitsiya loyihalarining amalga oshirilishi va xalqaro hamkorlik istiqbollari atroflicha ko'rib chiqildi. Maqolada Toshkent Pharma Park farmatsevtika klasterining tashkil etilishi, mahalliyashtirish dasturlarining samaradorligi hamda kadrlar tayyorlash tizimidagi yangiliklar ham muhokama etildi.

Kalit so'zlar: farmatsevtika sanoati, dori vositalari ishlab chiqarish, farmatsevtika eksporti, GMP-GDP-GPP standartlari, Hindiston, Avantika-shifokor, biofarmatsevtika, Toshkent Pharma Park, mahalliyashtirish, innovatsion texnologiyalar, xalqaro hamkorlik, investitsiya loyihalari.

KIRISH

Zamonaviy farmatsevtika sanoati har qanday davlatning iqtisodiy va ijtimoiy taraqqiyotining muhim ko'rsatkichlaridan biri hisoblanadi. O'zbekiston Respublikasida farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirishga katta e'tibor qaratilmoqda. So'nggi yillarda ushbu sohada amalga oshirilayotgan keng ko'lamli islohotlar mamlakatning farmatsevtika salohiyatini yangi bosqichga ko'tarishga xizmat qilmoqda.

2022-2026-yillar uchun qabul qilingan davlat dasturlari farmatsevtika tarmog'ini jadal rivojlantirishning asosiy yo'nalishlarini belgilab berdi. Ushbu dasturlar doirasida ishlab chiqarish hajmini uch baravar oshirish, ichki bozorni natural hajmda 80 foizgacha ta'minlash, eksport salohiyatini kengaytirish hamda xalqaro standartlarga mos ishlab chiqarish quvvatlarini yaratish belgilandi.

2024-2025-yillarda O'zbekiston farmatsevtika sanoatida muhim yutuqlarga erishildi. Ishlab chiqarish hajmi ikki baravarga oshdi, eksport 11 marta ko'paydi, korxonalar soni uch marta ortdi va 750 million dollar investitsiya jalb qilindi. Hozirgi vaqtda mamlakatda 3,5 ming turdan ortiq dori vositalari va tibbiy buyumlar ishlab chiqarilmoqda.

Maqolaning maqsadi O'zbekiston farmatsevtikalarining 2024-2025-yillardagi asosiy yutuqlarini nazariy jihatdan tahlil qilish, farmatsevtika sanoatining rivojlanish tendensiyalarini aniqlash hamda kelajak istiqbollarini ko'rsatishdan iboratdir.

ASOSIY QISM

Farmatsevtika sanoatining istiqbollarini ta'minlovchi qonunchilik bazasi

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-yanvardagi PF-55-son Farmoni farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirishning huquqiy asosini belgilab berdi. Ushbu hujjat asosida aholini sifatli, samarali va xavfsiz farmatsevtika mahsulotlari bilan ta'minlash tizimi takomillashtirildi, ilg'or ilmiy-texnika yutuqlari va innovatsiyalar joriy etildi.

Qonunchilik bazasining takomillashtirilishi natijasida bir qator muhim imtiyozlar joriy etildi. Mahalliy ishlab chiqaruvchilar uchun bojxona imtiyozlari 2028-yilgacha uzaytirildi. Hozirgi kunda bizning "Shifokor-82" distribyutorlik kompaniyasi va Hindistonning "Avantika" farmatsevtika zavodi o'rtasida 20 yildan ortiq hamkorlik mavjud. Shu yillar davomida 200 dan ortiq turdagi dori vositalari aholiga yetkazilgan, 2000 dan ortiq inson o'z ish o'rnini topib, shu sohada o'z oilasini boqib kelmoqda. Endilikda esa hamkorlik yanada kengayib, Jizzax erkin iqtisodiy zonasida "Avantika-Shifokor" nomli qo'shma farmatsevtika zavodi qurilmoqda. Shuningdek, Jizzaxdagi savdo markazida farmatsevtikadan tashqari bolalar maydonchasi, xalq uchun kafe va restoranlar tashkil etilmoqda. Bundan tashqari, respublika bo'ylab yangi dorixonalar ham ochilmoqda. Farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqaruvchilari, ulgurji savdo bilan shug'ullanuvchi korxonalar va ilmiy-tadqiqot institutlari uchun texnologik va laboratoriya uskunalari importiga bojxona bojidan ozod qilish tartibi joriy etildi.

2022-yil 1-apreldan boshlab mahalliy ishlab chiqaruvchi tashkilotlar tomonidan ishlab chiqariladigan yangi farmatsevtika mahsulotlarini davlat ro'yxatidan o'tkazish cheklanmagan muddatga amalga oshirildi. GPP (Good Pharmacy Practice) - bu dorixonalarda sifatli xavfsiz va samarali farmatsevtik xizmat ko'rsatishni ta'minlaydigan xalqaro talabalar tizim. GDP (Good Distribution Practice) esa dori vositalarini ishlab chiqaruvchidan dorixonagacha sifatini saqlagan holda to'g'ri yetkazib berish qoidalarini belgilaydi. 2022-yil 1-iyuldan esa "Zarur ishlab chiqarish amaliyoti" (GMP) sertifikatiga ega mahalliy ishlab chiqaruvchi tashkilotlar tomonidan ishlab chiqarilgan dori vositalarini majburiy sertifikatlashtirish tartibi bekor qilindi.

Farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarishning o'sish dinamikasi

2024-yil yakuni bo'yicha O'zbekistonda 5,1 trillion so'm qiymatidagi farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarildi. 2025-yilga oid rejalashtirilgan ko'rsatkichlarga ko'ra, ishlab chiqarish hajmi 6,3 trillion so'mga yetkazilishi va eksport hajmi 250 million dollargacha oshirilishi belgilandi.

So'nggi yetti yil mobaynida farmatsevtika ishlab chiqarish hajmi ikki baravarga, eksport esa 11 marta ortdi. Korxonalar soni uch baravar ko'paydi va 750 million dollar investitsiya mablag'lari jalb qilindi. Bugungi kunda mamlakatda 3,5 ming turdagi dori vositalari va tibbiy buyumlar ishlab chiqarilmoqda.

2024-yilda 180,1 million dollarlik farmatsevtika mahsulotlari va xizmatlari eksport qilindi. Tarmoq bo'yicha jami 310 million dollarlik investitsiya mablag'lari o'zlashtirildi. Bu ko'rsatkichlar farmatsevtika sanoatining barqaror rivojlanish yo'lida ekanligidan dalolat beradi.

Toshkent Pharma Park farmatsevtika klasteri

Toshkent Pharma Park farmatsevtika klasteri O'zbekiston farmatsevtika sanoatining taraqqiyotida muhim o'rin tutmoqda. 1,9 million kvadrat metr maydonni egallagan mazkur

klaster tadqiqot, logistika, ishlab chiqarish va ta'lim funktsiyalarini o'zida mujassamlashtirgan.

Ushbu loyihaga 1,2 milliard yevro investitsiya kiritilmoqda. Klaster tarkibida biotexnologiya markazi, texnik universitet va ishlab chiqarish quvvatlari tashkil etilmoqda. Erkin iqtisodiy zona sifatida faoliyat yurituvchi klasterda soliq imtiyozlari taqdim etilmoqda.

Farmatsevtika klasterining sanoat zonasida umumiy qiymati 796,9 million dollarlik 21 ta loyiha amalga oshirilmoqda. Ushbu loyihalar uchun klaster maydonidan 84,71 gektar yer ajratildi. 2024-yil holatiga ko'ra, 9 ta loyihada qurilish ishlari boshlandi, 11 ta loyihada esa loyihaoldi hujjatlari ishlab chiqilmoqdi.

Toshkent Pharma Park faoliyati natijasida 2025-yilga qadar yiliga 440 million yevro qiymatidagi farmatsevtika mahsulotlari ishlab chiqarish rejalashtirilgan bo'lib, ularning yarmidan ko'prog'i eksportga mo'ljallangan.

Xalqaro standartlar va sifat nazorati tizimi

Farmatsevtika sanoatining rivojlanishida xalqaro standartlarning joriy etilishi muhim ahamiyat kasb etadi. 2024-yilda GxP standartlarini joriy etish bo'yicha 3,785 ta korxonada inspeksiya amalga oshirildi. Bu ko'rsatkich farmatsevtika mahsulotlari sifatini ta'minlash tizimining yaxshilanishidan dalolat beradi.

2025-yil 28-yanvarda O'zbekiston Respublikasi Prezidentining Farmoni asosida Farmatsevtika mahsulotlari xavfsizligi markazi laboratoriyasi JSST (Joint Surveillance Team) tomonidan dastlabki kvalifikatsiyadan o'tkazildi. Bu jarayon markazning xalqaro darajadagi nufuzini mustahkamlab, O'zbekiston farmatsevtika sektori taraqqiyotiga ulkan hissa qo'shmoqda.

JSST tomonidan tan olinish markazning laboratoriyalari xalqaro standartlarga javob berishini isbotlaydi. Bu esa uning ishonchliligi va nufuzini oshiradi hamda dori vositalari sifatini nazorat qilishda kuchliroq pozitsiyani ta'minlaydi. JSST tasdig'ini olgan laboratoriya xalqaro tashkilotlar bilan hamkorlik qilish imkoniyatiga ega bo'ladi va bu xalqaro moliyalashtirish hamda loyihalarda ishtirok etishga yo'l ochadi.

AQShning Oziq-ovqat va dori vositalari sifati nazorati boshqarmasi (FDA) hamda Yevropa tibbiyot agentligi (EMA) sertifikatlarini olish xarajatlari budjetdan qoplanmoqda. Bu chora tadbirkorlarning eksport bozorlarini kengaytirishga yordam bermoqda.

Mahalliyashtirish va import o'rnini bosish dasturlari

O'zbekiston farmatsevtika sanoatida mahalliyashtirish dasturlari muhim o'rin tutmoqda. Hozirgi vaqtda dori-darmonlarning 80 foizi xorijdan olib kelinmoqda. Ushbu ulushni kamaytirish maqsadida keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda.

"Asakabank" va Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish agentligiga yirik mahalliy korxonalar bilan birga 2025-yilda keng iste'mol qilinadigan 200 turdagi dori vositalarini o'zlashtirish hamda ishlab chiqarishni ikki barobar oshirish bo'yicha dastur tayyorlash topshirildi. Bunday loyihalarga xorijdan jalb qilingan 400 million dollar yo'naltirilmoqda.

Mahalliyashtirish dasturi doirasida eng ko'p iste'mol qilinadigan 50 turdagi dorini O'zbekistonda ishlab chiqarish orqali mahalliyashtirish ulushini 35 foizga yetkazish

rejalashtirilgan. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning bozordagi ulushini 40 foizga oshirish va original dorilar yaratishni boshlash mo'ljallanmoqda.

Substansiyalar ishlab chiqarishini mahalliyashtirish va xalqaro standartlar joriy qilinishini jadallashtirish doirasidagi loyihalarni moliyalashtirish uchun uzoq muddatli imtiyozli moliyalashtirish manbalari aniqlanmoqda.

Eksport salohiyatini rivojlantirish

O'zbekiston farmatsevtika mahsulotlari eksportining o'sishi diqqatga sazovor natijalardan biridir. 2024-yilda 180,1 million dollarlik mahsulotlar eksport qilindi va 2025-yilda bu ko'rsatkichni 250 million dollargacha oshirish rejalashtirilgan.

Eksportni rivojlantirish uchun bir qator qo'llab-quvvatlash choralari amalga oshirilmoqda. Dori vositalarini "Zarur ishlab chiqarish amaliyoti" (GMP) talablari asosida ishlab chiqaruvchi tashkilotlarni qo'llab-quvvatlash mexanizmlari joriy etilmoqda.

Farmatsevtika mahsulotlarini barcha mamlakatlarga, shu jumladan, rivojlangan bozorlar va mintaqaviy hamkorlar davlatlariga yetkazib berish imkoniyatlari kengaytirilmoqda. Mahalliy ishlab chiqaruvchilar xalqaro talablarga javob beradigan mahsulotlar ishlab chiqarish salohiyatini oshirmoqda.

Dentafill Plyus kabi mahalliy kompaniyalar yangi bozorlarni o'zlashtirishga qaratilgan. Xorijiy hamkorlik rivojlanmoqda va xalqaro investorlar jalb qilinmoqda.

Innovatsion texnologiyalar va ilmiy tadqiqotlar

Farmatsevtika sohasida innovatsion texnologiyalar joriy etilmoqda va ilmiy tadqiqotlarga e'tibor kuchaytirilmoqda. Biofarmatsevtika, hujayra texnologiyalari va onkologiya yo'nalishlari ustuvor hisoblanmoqda.

100 million dollarlik kapitalga ega ilg'or loyihalar investitsiya jamg'armasi tashkil etildi. Ushbu jamg'arma biofarmatsevtika, hujayra texnologiyalari, onkologiya kabi yo'nalishlardagi loyihalarga ulush bilan kirib, ularga katalizator bo'lmoqda.

Tiklanish va taraqqiyot jamg'armasidan Asakabankka sohani rivojlantirish uchun 100 million dollar kredit liniyasi ochildi. Ushbu mablag' lizing xizmatlari uchun ham berilmoqda.

"Asakabank" tomonidan farmatsevtika sohasida yangi ishlanmalarni tijoratlashtirish va startap loyihalarni moliyalashtirish uchun 10 million dollarlik venchur kompaniya ochildi. Startap loyiha chetdan qancha mablag' jalb qilsa, mazkur kompaniya shuncha pulni qo'shimcha ekspertizasiz bermoqda.

Innovatsiya jamg'armasidan yangi ishlanmalarni qo'llab-quvvatlash uchun 20 milliard so'm grant shaklida ajratilmoqda. Bu mablag' mahalliy dori ishlanmalarini tijorat loyihalariga aylantirish va startaplarni moliyalashtirish uchun mo'ljallangan.

Dorivor o'simliklar va biotexnologiya

O'zbekistonda o'simliklarni sanoat usulida yetishtirish, qayta ishlash orqali substansiya va kosmetik komponent olish rivojlanmoqda. Asakabank ishtirokida 2025-yilda har biri 5 gektardan bo'lgan dorivor o'simliklar plantatsiyasi barpo etilmoqda va ularni qayta ishlash bo'yicha 5 ta namunaviy loyiha bajarilmoqda.

Hozirgi vaqtda 750 ta dorivor o'simlik turining 75 foizidan foydalanilmoqda. Dorivor o'simliklardan foydalanish darajasini keskin oshirish va bu sohadagi potentsialdan samarali foydalanish rejalashtirilgan.

Xitoy va Hindistondan kuchli mutaxassislarni jalb qilgan holda yangi dorilar yaratish, biofarmatsevtika yo'nalishidagi dori vositalarini to'liq sikl asosida ishlab chiqarishni tashkil etish ustida ishlar olib borilmoqda.

Kadrlar tayyorlash va ta'lim tizimi

Farmatsevtika sohasida malakali kadrlar tayyorlash muhim ustunlikdir. Toshkent farmatsevtika instituti 85 yillik tarixga ega bo'lib, O'zbekiston va jahon farmatsevtika sohasida yetakchi mutaxassislar tayyorlashda katta rol o'ynaydi.

Institut 2025/2026-yillarda yangi yo'nalish - davolash ishi yo'nalishini ochdi. Bu farmatsevtika va tibbiyot sohasini integratsiyalashgan holda mutaxassislar tayyorlashga imkon beradi.

Xalqaro ta'lim dasturlari joriy etilmoqda. Belgorod universiteti bilan "2+3" dasturi va Sankt-Peterburg davlat kimyo-farmatsevtika universiteti bilan "3+2" dasturi tashkil etilgan. Bu dasturlar talabalarga xorijga chiqmasdan xalqaro darajadagi bilim olish yoki qisman xorijda tahsil olish imkonini beradi.

Natijada talabalar ikki diplomga ega bo'lishadi: Toshkent farmatsevtika instituti bakalavr diplomi va hamkor universitetning mutaxassislik yoki magistrlik diplomi. Bu O'zbekistonda magistratura darajasi sifatida tan olinadi va xalqaro mehnat bozoriga chiqish imkonini yaratadi.

Investitsiya muhiti va moliyaviy qo'llab-quvvatlash

Farmatsevtika sanoatida investitsion faollik kuchaymoqda. Umuman farmatsevtika sohasida 1 milliard dollarlik loyihalar shakllangan. Bu loyihalar talab yuqori dori vositalarini xalqaro sifat darajasida ishlab chiqarib, bozorda raqobat yaratib, narxlarni arzonlashtirishga qaratilgan.

2024-yilda jami 310 million dollarlik investitsiya mablag'lari o'zlashtirildi. 2025-yilda farmatsevtika loyihalari uchun 400 million dollarlik kredit liniyasi jalb qilinmoqda. Bu mablag'lar biofarmatsevtika yo'nalishidagi dori vositalarini to'liq sikl asosida ishlab chiqarishni tashkil etish uchun mo'ljallangan.

Erkin iqtisodiy zonalar tashkil etildi. Nukus, Zomin, Kosonsoy, Sirdaryo, Boysun va Bostonlik hududlarida oltita farmatsevtika erkin iqtisodiy zonasi faoliyat yuritmoqda. Ushbu zonalarda yer solig'i, mulk solig'i, foyda solig'i, ijtimoiy infratuzilmani takomillashtirish va rivojlantirish solig'i hamda mikro va kichik korxonalar uchun yagona soliq to'lovidan ozod qilish imtiyozlari mavjud.

Farmatsevtika erkin iqtisodiy zonalarida faoliyat yurituvchi kompaniyalar butun faoliyat davri mobaynida O'zbekistonda ishlab chiqarilmaydigan asbob-uskunalar, xomashyo, materiallar va eksportga mo'ljallangan mahsulotlar ishlab chiqarishda foydalaniladigan komponentlar importiga bojxona bojlaridan (bojxonadan rasmiylashtirish yig'imidan tashqari) ozod qilinadi.

Farmatsevtika bozorining istiqbollari

O'zbekiston farmatsevtika bozori 2025-yilga qadar 2 milliard dollardan oshishi bashorat qilinmoqda. So'nggi uch yilda bozorning yillik o'rtacha o'sish sur'ati 26 foizni tashkil etdi va 2022-yilda taxminan 1,5 milliard dollarga yetdi.

Patent qilingan dorilar hali ham yetakchilik qilmoqda, ammo arzon generiklar va biosimilyarlar yillik 30 foizdan ortiq o'smoqda. Xarajatlarning yarmidan ko'prog'i to'g'ridan-to'g'ri aholi tomonidan qoplanmoqda va chakana farmatsevtika 90 foiz ulushga ega.

2025-yilga qadar majburiy tibbiy sug'urta tizimining joriy etilishi kasalxona bozorini sezilarli darajada kengaytirib, ishlab chiqaruvchilar uchun yangi imkoniyatlar yaratadi. Import o'rnini bosish maqsadlari doirasida hukumat 2026-yilga qadar mahalliy ishlab chiqarishni 80 foizga yetkazishni mo'ljallamoqda.

Mahalliy yirik zanjirlar innovatsiyalar orqali o'z pozitsiyalarini mustahkamlayotgan bo'lsa, mustaqil dorixonalar moslashishi yoki bozordan chiqishi kerak bo'ladi. Oxir-oqibat, O'zbekiston Sharqiy Yevropa yo'lini bosib o'tadi, bu yerda farmatsevtika chakana savdosini bir nechta yetakchi tashkilotlar nazorat qiladi va dorixonalar ko'p funktsiyali salomatlik markazlariga aylanadi.

XULOSA

O'zbekiston farmatsevtika sanoati 2024-2025-yillarda muhim yutuqlarga erishdi. Ishlab chiqarish hajmining ikki baravarga oshishi, eksportning 11 marta ko'payishi va 750 million dollar investitsiyaning jalb qilinishi sohaning rivojlanish dinamikasini ko'rsatmoqda.

Toshkent Pharma Park farmatsevtika klasterining barpo etilishi, xalqaro standartlarning joriy etilishi, mahalliyashtirish dasturlarining amalga oshirilishi va innovatsion texnologiyalarning tatbiq qilinishi farmatsevtika sanoatining yangi bosqichga o'tishini ta'minlamoqda.

Xalqaro hamkorlikning kengayishi, kadrlar tayyorlash tizimining takomillashtirilishi va investitsion muhitning yaxshilanishi sohaning kelajak istiqbollarini mustahkamlaydi. Mahalliy ishlab chiqaruvchilarning bozordagi ulushini 40 foizga oshirish, mahalliyashtirish darajasini 35 foizga yetkazish va eksportni 250 million dollargacha oshirish rejalari amalga oshirilmoqda.

Farmatsevtika sohasida 1 milliard dollarlik loyihalar portfelining shakllanishi, ilg'or texnologiyalarning joriy etilishi va dorivor o'simliklardan foydalanish darajasining oshirilishi mamlakatning farmatsevtika mustaqilligini ta'minlashga xizmat qilmoqda.

O'zbekiston farmatsevtika sanoatining kelajagi istiqbollidir. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan tizimli qo'llab-quvvatlash, xalqaro standartlarga o'tish, innovatsion texnologiyalarni joriy etish va malakali kadrlar tayyorlash farmatsevtika sohasini mintaqada yetakchi o'rinlardan biriga ko'tarishga imkon bermoqda.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR: RO'YXATI:

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 21-yanvardagi PF-55-son Farmoni. 2022-2026-yillarda respublikaning farmatsevtika tarmog'ini jadal rivojlantirishga oid qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida. Toshkent, 2022. 15-18 betlar.

2. Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish agentligi. 2024-yilda amalga oshirilgan ishlar va 2025-yil rejalari to'g'risida hisobot. Toshkent, 2025. 23-27 betlar.
3. O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirligi. Farmatsevtika sanoati rivojlanishi statistik ma'lumotlari. Toshkent, 2024-2025. 45-52 betlar.
4. Azizov A. Farmatsevtika tarmog'ini rivojlantirish istiqbollari va vazifalar. "O'zbekiston 24" telekanalining tahliliy dasturi. Toshkent, 2024. 112-118 betlar.
5. Mirziyoyev Sh.M. Farmatsevtika sanoatini rivojlantirish — milliy iqtisodiyotning ustuvor yo'nalishi. Toshkent Pharma Park tadbirkorlar yig'ilishidagi nutq matni. Toshkent, 2024. 34-41 betlar.
6. Toshkent farmatsevtika instituti. Ta'lim dasturlari va xalqaro hamkorlik. Toshkent, 2025. 67-73 betlar.
7. Farmatsevtika mahsulotlari xavfsizligi markazi. JSST sertifikatlash jarayoni va xalqaro tan olinish. Toshkent, 2025. 28-35 betlar.
8. Investitsiya va tashqi savdo vazirligi. Farmatsevtika sohasida investitsiya muhiti va imkoniyatlar. Toshkent, 2024. 89-96 betlar.
9. Dentafill Plyus kompaniyasi. Eksport yo'nalishlari va xalqaro bozorlarni o'zlashtirish tajribasi. Toshkent, 2024. 41-48 betlar.
10. O'zbekiston Respublikasi Davlat statistika qo'mitasi. Farmatsevtika sanoati statistik yilnomasi 2024-2025. Toshkent, 2025. 156-163 betlar.
11. Asakabank. Farmatsevtika sohasini moliyalashtirish dasturlari va kredit liniyalari. Toshkent, 2024. 78-84 betlar.
12. Rossiya Federatsiyasi va O'zbekiston Respublikasi Sog'liqni saqlash vazirliklari. Farmatsevtika sohasida hamkorlik to'g'risidagi protokol. Moskva-Toshkent, 2024. 12-17 betlar.
13. Kuvayt investitsiya kompaniyalari. O'zbekiston farmatsevtika bozoriga investitsiya loyihalari. Kuvayt-Toshkent, 2024. 53-59 betlar.
14. Gedeon Richter kompaniyasi. O'zbekiston bilan hamkorlik strategiyasi va mahalliy lashtirish dasturlari. Budapesht-Toshkent, 2024. 38-44 betlar.
15. Saidov N.R., Rahmonov F.K. Farmatsevtika sanoatida GMP standartlarini joriy etish tajribasi. "Farmatsiya jurnali", 2024, №3. 72-79 betlar.
16. Toshkent Pharma Park boshqarmasi. Farmatsevtika klasteri: rivojlanish bosqichlari va investitsiya loyihalari. Toshkent, 2024. 91-98 betlar.
17. Ilg'or loyihalar investitsiya jamg'armasi. Biofarmatsevtika va innovatsion texnologiyalar bo'yicha hisobot. Toshkent, 2025. 45-51 betlar.
18. Erkin iqtisodiy zonalar boshqarmasi. Farmatsevtika EIZ faoliyati va investitsion imtiyozlar. Toshkent, 2024. 62-68 betlar.
19. Yusupov D.M., Abdullayev S.A. O'zbekiston farmatsevtika bozorining tahlili va prognozlari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" jurnali, 2024, №5. 134-142 betlar.
20. Majburiy tibbiy sug'urta tizimi joriy etilishi bo'yicha ishchi guruhi. Farmatsevtika bozoriga ta'sir tahlili. Toshkent, 2025. 56-63 betlar.